

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2025.24.1.35-44>

Vzdelávanie v galérii: možnosti zmeny vnímania umenia žiakmi

Education in Galleries: Possibilities to Change Pupils' Perception of Art

Daniela Valachová

Abstract

The paper deals with the issue of gallery and museum pedagogy in the context of a broader research project. The aim was to analyze changes in the opinions of students after completing the educational program at the Nitra Gallery. The research focused on the impact of gallery education on the perception of artworks and the overall understanding of visual culture. The results point to significant shifts in the perception and interpretation of the presented content, thereby confirming the educational potential of gallery interventions. The findings can contribute to the optimization of methodological approaches in gallery pedagogy and the development of effective strategies for communicating art to school groups.

Keywords: Gallery. Museum. Pupil. Intervention. Gallery program. Research.

Úvod

Galérie a múzeá sú vo svojom obsahovom smerovaní zamerané na diváka, na dieťa, žiaka, mládežníka či dospelého. Skúmanie názorov a skúseností aktérov, divákov v múzeách a galériách nám môže pomôcť pochopiť skupinovú dynamiku a dynamiku akou je vhodné pristupovať k divákovi a aktérovi v rámci galerijnej a múzejnej pedagogiky. Umenie využitie v daných priestoroch môže byť zároveň aj predmetom rozvoja, alebo nástrojom na zber a analýzu údajov z akčného výskumu s využitím vedeckej metodológie. Údaje môžu zahŕňať napríklad: prepisy stretnutí, osobné pozorovania výskumníka z akčnej činnosti (podloženej fotografickou a video-dokumentáciou činnosť aktéra), analýza art-akčných diel, resp. analýza záznamu reflexií, diskusií a pod. (Kováčová, 2024). A práve inštitúcie ako galérie a múzeá ponúkajú návštevníkom rôznorodú škálu výstav, programov a inštalácií vo forme akcií, lektorských výkladov, workshopy ktoré umožňujú konkrétnej skupine návštevníkom byť aktívnymi bez ohľadu na vek, príp. zdravotné indispozície. V rámci zámerných

aktivít je dôležitá aj dynamika priestoru, kde sa návštevník a aktér pohybuje (Ševčovič, 2021), kooperáciu všetkých zúčastnených (Zastková, Jablonský, 2020) a jedinečné možnosti, ktoré tieto priestory ponúkajú (Valachová, Kováčová, 2024). V rámci realizácií výtvarných aktivít v prostredí galérií a múzeí je vhodné zamýšľať sa aj na vhodnú interpretáciu, nakoľko súčasné umenie podľa Bergerovej (2023) zriedkavo potrebuje kontinuitu toho čo ho predchádzalo, dokonca sa tomu bráni.

Výskumný zámer

Cieľom výskumu bolo sprostredkovať žiakom umenie prostredníctvom galérie a pri tom využiť netradičné, menej používané techniky a postupy v rámci výtvarnej výchovy. Zároveň sme skúmali názory žiakov prostredníctvom dotazníkového šetrenia na realizáciu výtvarných aktivít v prostredí galérie a v škole. Samotný výskum bol realizovaný v Nitrianskej galérii v Nitre. Táto inštitúcia je špecifická tým, že realizujú rôznorodú škálu galerijných programov pre rôzne skupiny aktérov. Pre konštrukciu samotného zamerania výskumu sme vychádzali z viacerých oblastí, a to konkrétne: vek žiakov, možnosti galérie, aktuálnej ekologickej témy, zaužívaných metód a techník používaných vo výtvarnej výchove na základných školách.

Výskumnú vzorku tvorili žiaci primárneho stupňa vzdelávania. Našho projektu sa zúčastnili žiaci prvého až štvrtého ročníka plno organizovanej základnej školy.

Dizajn výskumu bol zameraný kvalitatívne, s projektívnymi metódami a na overenie cieľom sme použili aj dotazník. Počas realizácie výskumu v prostredí galérie sme využili pozorovanie so zápismi, ktoré boli podkladom pre interpretáciu (Maňák, a kol., 2005). Ako hlavné výskumné metódy boli použité predovšetkým pozorovanie a analýza procesu tvorby a výsledných produktov (podľa Gavoru, 2001).

Realizácia výskumu

Na výskum v Nitrianskej galérii sme použili výstavu:

- *Nemiesto/Nečas* od Emy Lančaričovej,
- z výstavy *Zn.: Nová existencia* sme vybrali dielo z cyklu *Litanie* od Lenky Vilhelmovej,
- porcelánové odtlačky od Josefa Lorenca.

Dokumentácia z galérie 1: Betónový stĺp, výstava Emy Lančaričovej

Zdroj: Nitrianska galéria (archív autorky)

Dokumentácia z galérie 2: Porcelánový odtlačok vodnej hladiny (Josef Lorenc)

Zdroj: Nitrianska galéria (archív autorky)

Dokumentácia z galérie 3: Dielo z cyklu Litanie (Lenka Vilhelmová)

Zdroj: Nitrianska galéria (archív autorky)

Vybrané diela boli zdrojom umeleckej intervencie, ktorá mala za cieľ nielen oboznámenie a sprostredkovanie umeleckých diel žiakom, ale aj sledovanie zmeny názorov žiakov na výtvarnú výchovu v prostredí galérie a školy.

Zahrievacia, úvodná aktivita s hľadáčikom: Ide o jednoduchú vizuálnu hru, ktorej cieľom je žiakov uvoľniť, aby sa nebáli experimentovať a tvorivo využívať možné výtvarné postupy. Každý žiak dostal hľadáčik – kartónový hranatý rám a snažil sa cez neho niečo objaviť a následne zachytiť na fotografiu.

Fotografia 1: Výsledná produkcia žiakov v prostredí galérie

Zdroj: archív autorky

Výsledné produkty žiakov ukázali rôzne možnosti spracovania vizuálneho obrazu. Ukážky ukazujú rôznu úroveň vizuálnej gramotnosti žiakov v tejto vekovej kategórii, čo sme aj očakávali. Zároveň je však zrejmé, úroveň vizuálnej kreativity sa dá podobnými hrami rozvíjať. Mimoriadne vysoká tvorivá produktivita je podľa väčšiny bádateľov, celkom viazaná na spolupôsobenie, nie výnimočnosť niektorej z individuálnych charakteristík alebo jedného z faktorov prostredia. Výsledok nastáva spojením správneho pomeru zložiek tvorivého procesu a prostredia, vhodného času a osobnosti. Rast charakteristík ešte neznamená zvyšovanie schopnosti tvoriť. Nové

nápady kohokoľvek musia byť ním analyzované. Dochádza k usudzovaniu a rozhodovaniu (Sternberg, 2002).

Po zahrievacej aktivite nasledovali tri umelecké intervencie, ktorých cieľom bolo na vodenie kreatívneho podnetu a priestor pre vlastnú výtvarnú tvorbu žiakov.

Umelecká intervencia dielom č. 1: Po oboznámení sa s dielom bola realizovaná krátka diskusia so žiakmi. Dielo žiakov zaujalo a ich úlohou prostredníctvom materiálov – *sklené fľaše, plastové rúrky, polystyrénové guľičky, plastové kelímky* vytvoriť stavby. Po realizácii sa zhaslo svetlo a stavby sa nasvecovali baterkami a sledovali tieň, ktoré vznikli. Výsledné produkty boli dokumentované prostredníctvom fotografie, ktorá predstavuje vhodný prostriedok výtvarnej tvorby (Repiská, 2023). Z výslednej tvorby žiakov uvádzame zaujímavý príklady.

Fotografia 2: Stavba – kompozičná tvorba žiakov v priestore galérie

Zdroj: archív autorky

Výsledný výtvarný produkt poukazuje na možnosti priestorovej tvorby s netradičnými, nevýtvarnými materiálmi, ktoré môžu rozvíjať tvorivé výtvarné myslenie žiakov.

Umelecká intervencia dielom č. 2: Sprostredkované dielo predstavuje porcelánové odtlačky vodnej hladiny. Žiakov zaujal nielen materiál, ale celkové environmentálne zameranie témy. Výtvarné spracovanie predstavu fiktívnu predstavu žiakov dna rieky, ktorá môže byť znečistená rôznorodým odpadom. Do hmoty odtlačali rôzne predmety. Vznikli veľmi zaujímavé reliéfy, ktoré predstavovali pozitívnu stránku vnímania environmentálnej tematiky.

Fotografia 3: Odtlačky dna znečistenej rieky – produkcia žiakov v priestoroch galérie

Zdroj: archív autorky

Prostredníctvom priestorovej tvorby je možné výtvarne vyjadriť a zobraziť predmety, ľudí, zvieratá a svoje vnútorné pocity. Tvoríť môžeme v ploche a v priestore pomocou modelovania a konštruovania, alebo kombinovania dvoj a troj rozmerných objektov a spôsobov tvorby (Valachová, 2014).

Umelecká intervencia dielom č. 3: Sprostredkovanie diela prebiehalo zaujímavou formou sedenia na stoličkách oproti obrazu a pozorovanie a vytváranie fiktívneho príbehu o tom, čo sa stalo na obraze. Žiaci vedeli identifikovať jednotlivé objekty na obraze ako stôl, postavy a všimli si aj misky, ktoré boli súčasťou expozície a nachádzali sa na zemi. Výtvarná aktivita bola smerovaná k priestorovej tvorbe na papierových tanieroch a tvorivého zobrazenia jedla a stolovania.

Fotografia 4: Ukážka stolovania – produkcia žiakov v priestoroch galérie

Zdroj: archív autorky

Aktivity, ktoré tvorili umeleckú intervenciu boli zamerané na rozvíjanie pozitívneho vzťahu k umeniu a vlastnej výtvarnej tvorbe.

Jednotlivé intervencie boli monitorované prostredníctvom zápiskov a analýzy procesu tvorby a výsledných produktov. Na základe nich sme formulovali niekoľko fenoménov.

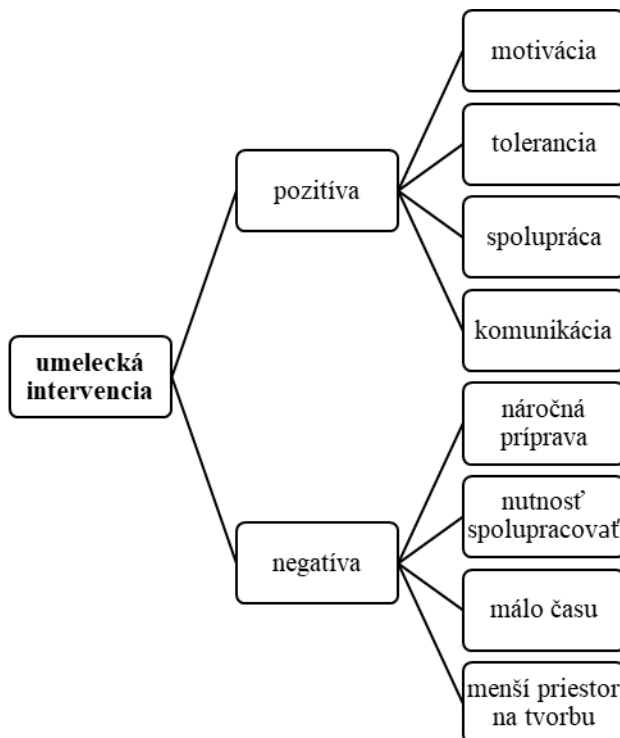
Tabuľka 1: Fenomény výtvarnej tvorby z výskumu

Fenomény výtvarnej tvorby	zahrievacia aktivita	motivácia
		spolupráca
		tolerancia
	intervencia dielom č. 1	rozvoj priestorového vnímania
		tvorba z nevýtvarným materiálom
		tvorivé tieň
	intervencia dielom č. 2	environmentálna tematiky
		medzi predmetové väzby
		reliéfna tvorba
	intervencia dielom č. 3	vizuálna gramotnosť
		slovná kreativita
		výtvarná kreativita

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe výsledkov intervenčných umeleckých aktivít môžeme konštatovať pozitíva aj negatíva umeleckej intervencie. Aktér v akcii vníma, interpretuje a snaží sa porozumieť umeniu v rámci prostredia, ktoré kreuje a prispôsobuje svojím konaním (Kováčová, 2020). Sebavyjadrenie prostredníctvom výtvarného média je blízke nielen deťom ale aj dospelým v ich výtvarnom sebavyjadrení (Valachová, 2021).

Schéma 1: Pozitíva – negatíva umeleckej intervencie

Zdroj: vlastné spracovanie

Ako overenie cieľa nášho umeleckého výskumu sme využili a dotazníkové šetrenie. Na základe krátkeho dotazníka pre žiakov, ktorí sa zúčastnili umeleckej intervencie môžeme konštatovať, že názor žiakov na aktivity v galerijnom priestore sa pozitívne zmenil. Žiaci ocenili zmenu, netradičné aktivity, netradičné techniky a možnosť spolupráce.

Záver

Umenie a kultúra sú univerzálnym jazykom bez hraníc a obmedzení, prostredníctvom ktorých môžeme komunikovať s okolitým svetom, preventívne pôsobiť a zároveň otvárať nepoznaný ale bezpečný svet deťom. Dáva mu možnosť tvoriť, realizovať sa, vyjadriť svoje predstavy a sny, otvoriť sa a cez a prostredníctvom umenia komunikovať. A práve výtvarná tvorba je spojená s poznávaním a chápaním výtvarného umenia a kultúry, ale aj možnosti ako ho využiť pri prevencii pred záťažovými situáciami, poznávaním umenia a poznávaním samého seba.

Umenie sa môže stať efektívnym prostriedkom, ale aj nositeľom viacerých paradigiem vo výchove a vzdelávaní. Umenie má zvláštne črty,

najmä zážitkový charakter estetického vnímania umeleckého diela, modelový charakter umeleckého diela, jeho mnohovýznamovosť a mnohohodnotovosť. Zvláštnosťou umenia je, že môže pôsobiť nadkultúrne, vo výtvarnom umení či hudbe sa stierajú aj rozdiely založené na rozmanitosti jazykov.

Bibliografia

- Bergerová, X. (2023). Eye, picture and color / Oko, obraz a farba. In: *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae Universitas Catholica Ružomberok*, 2023, 22(3), 14-18. <https://doi.org/10.54937/ssf.2023.22.3.14-18>
- Gavora, P. (2001). *Úvod do pedagogického výskumu*. 3. vyd. Bratislava: UK, 2001. ISBN 978-80-223-2391-8.
- Kováčová, B. (2020). Priestor pre akčné umenie - akčné umenie v priestore. In: *Pedagogica actualis XI.: spoločnosť a výchova*. 1. vyd. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2020, s. 217-224. ISBN 978-80-572-0045-1.
- Kováčová, B. (2024). Ex abrupto: Zlom v živote človeka v akčnom umení. *Disputationes Scientificaе Universitatis Catholicae in Ružomberok*, 2024, 24(2), 27-34. <https://doi.org/10.54937/dspt.2024.24.2.27-34>
- Maňák, J., Švec, V., Švec, Š. (ed.). (2005). *Slovník pedagogické metodologie*. Brno: Paido, 2005. ISBN 80-210-3802-0.
- Repiská, M. (2023). *Využitie digitálnej fotografie v edukačnom procese*. In: *Disputationes Scientificaе Universitatis Catholicae in Ružomberok*, 2023, 23(4), 29-37. <https://doi.org/10.54937/dspt.2023.23.4.29-37>
- Sternberg, R., J. (2002). *Kognitívni psychologie*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-376-5.
- Ševčovič, M. (2021). Náhoda, experiment, expresivita, projekt. In: *Expresivita vo výchove 4*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2021, s. 19-28. ISBN 978-80-223-5265-9.
- Valachová, D. (2014). *Výtvarná tvorba detí v materskej škole*. INFRA, s. r. o., a INFRA Slovakia, s. r. o., 2014. ISBN: 978-80-86666-50-1.
- Valachová, D. (2021). *Akčnosť vo vzdelávaní – výzva pre každého človeka 3*. Ružomberok: Verbum – vydavateľstvo KU, 2021. ISBN 978-80-561-0922-9.
- Valachová, D., Kováčová, B. (2024). Expozé v múzeu a galérii: umenie-expressia-zážitok. In: *Disputationes Scientificaе Universitatis Catholicae in Ružomberok*, 2024, 24(4), 42-48. <https://doi.org/10.54937/dspt.2024.24.4.42-48>
- Zastková, Z., Jablonský, T. (2020). Kooperatívny spôsob výučby - teoretizovanie alebo praktické využitie? In: *Pedagogica actualis 11*. Trnava: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2020, s. 354-362. ISBN 978-80-572-0045-1.

Valachová, D.:

Vzdelávanie v galérii: možnosti zmeny vnímania umenia žiakmi

Príspevok je výstupom z projektu KEGA č. 002UK-4/2024 Expozé v múzeu a galérii: umenie-expresia-zážitok.

Prof. PaedDr. Daniela Valachová, PhD.

Katedra umenia a kultúry

Univerzita Komenského v Bratislave, Pedagogická fakulta

Račianska 59, 813 34 Bratislava

valachova1@uniba.sk